

OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA CHIZMACHILIK FANINI O'QITISHNING DOLZARBLIGI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7494401>

ELSEVIER

Received: 22-12-2022

Accepted: 22-12-2022

Published: 22-12-2022

Maxmudov Abdunabi

JDPU Texnologik ta'lim va tasviriy
san'at fanlari kafedrası o'qituvchisi
E-mail: abdinabimaxmudov@gmail.com

Abstract: Oliy ta'lim muassasalarida chizmachilik fanini o'qitishda grafik ta'limni rivojlantirishning pedagogik nazariya va amaliyotdagi holati, talabalarga chizmachilik fanlarini o'qitishda chizmachilik darslarida talabalarni grafik ta'limga qiziqishlarini oshirish jarayoni ochib berilgan.

Keywords: Oliy ta'lim, Chizmachilik, pedagogik texnologiyalar, texnika. kompyuter, talaba.

About: FARS Publishers has been established with the aim of spreading quality scientific information to the research community throughout the universe. Open Access process eliminates the barriers associated with the older publication models, thus matching up with the rapidity of the twenty-first century.

Received: 22-12-2022

Accepted: 22-12-2022

Published: 22-12-2022

Abstract: The state of pedagogical theory and practice of the development of graphic education in teaching drawing in higher educational institutions, the process of increasing students' interest in graphic education in drawing lessons when teaching students to draw is revealed.

Keywords: higher education, drawing, pedagogical technologies, technique. computer, student.a.

About: FARS Publishers has been established with the aim of spreading quality scientific information to the research community throughout the universe. Open Access process eliminates the barriers associated with the older publication models, thus matching up with the rapidity of the twenty-first century.

Respublikamizning ijtimoiy-iqtisodiy kamoloti yosh avlodning sa'y-harakatiga bog'liq ekanligi endi hech kimga sir emas. Davlal dasturi mamlakatimizda olib borilayotgan ta'limiy islohotlar tizimida chizmachilik fanining ham munosibatni borligi va ularga hukumatimiz alohida e'tibor bilan qarayotganligining e'tiborlidir²²².

Jonajon diyorumiz o'z mustaqilligini qo'lga kiritgandan so'ng yurtimizda qator samarali islohotlar amalga oshirila boshladi. Barcha sohalarda bo'lgani kabi ta'lim sohasini ham istiqbolli rivojlantiruvchi tub islohatlarga qo'l urila boshladi. Bu sohani rivojlantirishga doir qator rejali dasturlar ishlab chiqildi va asta sekinlik bilan amalda qo'llanildi.

Mazkur qanday rivojlantiruvchi islohotlar avvalo pastki pog'onalardan boshlangani kabi ta'lim bo'g'inida ham quyi qismdan boshlandi. Ko'p o'tmay bu ishlar o'z natijalarini ko'rsata boshladi. Ta'lim tizimidagi barcha sohalar rivojlantirildi.

Texnikaning asosini tashkil etuvchi fanlar qatorida chizmachilik fanlari yetakchi o'rin egallaydi. Bejizga "Chizmachilik-texnikaning tilidir" deyilmagan. boisi chizmachilik fanlarisiz texnika taraqqiyotini tasavvur e'tish mushkul.

²²² Karimov I.A.. Barkamol avlod-0'z bckislon laraqqiyotining poydevori-T. "Sharq" 1997 yil

Mustaqillik yillarida chizmachilik faniga alohida e'tibor qaratildi²²³. "Ta'lim to'g'risida" gi va "Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi" jamiyatni harakallantiruvchi kuch - shaxs deb ko'rsatilgan. Bu hususiyatlarni hisobga olgan holda ta'lim tizimining asosiy bo'sqichini hisoblangan oliy ta'limda chizmachilik tanlarini o'qitilishiga alohida e'tibor qaratilmoqda lozim hisoblanadi. Shu o'rinda bir narsani ta'kidlab o'tish joizki, yurtimizda yaratilgan qadimiy inshootlar, noyob tasviriy, me'moriy asarlarga maftun bo'lib qolarkanmiz, shunday yuksak badiyatni bunyod etgan me'mor, musavvir va haykaltaroshlarning san'ati, mahoratidan qalbimizda iftixor xissiyotlari uyg'onadi. Bularning asosida albatta chizmachilik fanining o'rni kattadir. Buyum va narsalarni tekislikda tasvirlash qadim zamonlardan beri kishilarning e'tiborini jalb qilib kelgan. Arxiv hujjatlarini va arxologik qazilmalar me'morchilik va muhandislik grafikasi XV asrdayoq O'rta Osiyoda mavjud bo'lganligi to'g'risida guvohlik beradi. Hali harf yozuvlar paydo bo'lmasidan avval kishilar o'z fikr va maqsadlarini grafik tasvirlardan foydalanib ifodalanganlar. Ishlab chiqarish, fan texnikasi, madaniyat va san'at taraqqiy etgan sari grafik tasvirlar ham asta-sekin rivojlanib, takomillashib borgan. Texnikaning rivojlanishida O'rta Osiyolik mashhur olimlarning hissasi behisobdir²²⁴. Abu Ali ibn Sinoning yuk ko'targich mexanizmi bunga misol boda oladi. Tarixiy manbaa materiallari va yangi zamonaviy texnik taraqqiyot yangiliklarini o'zaro uyg'onlashtirgan holda o'quv jarayonini tashkil qilish, intellektual salohiyatli kadrlarni tayyorlash hozirgi kun talabi bo'lib qolmoqda.

Chizmachilik fanini o'qitishda eng avvalo o'quv xonalari har taraflama talabga javob bermog'i muhim ahamiyat kasb etadi. Afsuski hozirgi kunda oliy ta'lim muassasalarida o'quv xonalari talab darajasida deb bo'lmaydi. Xonalar yetarlicha yoritilmaganligi, jihozlanmaganligiga guvoh bo'lamiz. Shu o'rinda o'zimizning tavsiyalarimizni berib o'tamiz:

- o'quv xonasining gigiyenik jihatdan talabga javob berishi;
- o'quv xonalarining yorug' bo'lishi;
- chizmachilik fani uchun maxsus ishlab chiqilgan partalar;
- o'quv jihozlari;
- maxsus doskalar;
- kompyuter jihozlari;

E'tibor berib qarasak ko'plab kasb-hunar maktablarida chizmachilik sohalariga ajratilgan soatlar ancha ko'p, bu esa talabalarni bilim olishlari uchun yetarli hisoblanadi. Endi o'ylab ko'raylik dars berayotgan kadr o'zi mukammal bilmagan narsalarni talabalarga qanday qilib o'rgatadi. Natijada oliy ta'lim dargohlariga tavyorlanayotgan kadrlab qanday qilib yetuk ilm sohibi bo'lib

²²³ Садагов, Ч. Х., Г. Т. Нарматова, and М. Б. Хайдарова. "ОВЛАДЕНИЯ ГРАФИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЕРЕН В СРЕДИ;ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ." *Матрица научного познания* 8 (2020): ; 28- 131.

²²⁴ Sh Murodov. I. Yakimov. A.Xolmurzayev, M.Jumayev, A.To'xtayev. Chizma geomclriya. "Iqlisod -moliya". 2010

chiqadi. Buni oldini olish maqsadida oliy ta'lim tizimida bu sohalarga doir chizmachilik fanlarini soatlarini yaxshilash talab etiladi.

Shu o'rinda o'zimizni bir qator tavsiyalarimizni berib o'tamiz:

- pedagog kadrlar tayyorlanayotgan oliy dargohlarda chizmachilik sohasini alohida yo'nalish sifatida tashkil etilishi;

- umumiy o'rta talim maktablarida va kasb-hunar maktablarida keng ko'lamda o'tayotgan chizmachilik fanlarini soatlarini oshirish;

kasb-kunar kollejlarda mutaxassislik fani silatida o'qitilayotgan chizmachilik fani sohalarini alohida yo'nalish sifatida tashkil etilishi;

Yurtimizning boshqa bilim dargohlarida ham axvol xuddi shu tarzda desak mubolag'a bo'lmaydi. Keling endi "Proyeksion chizmachilik" bo'limiga boshqa oliy ta'lim maskanlarida ajratilgan soatlarga to'xtalib o'tsak:

- Toshkent davlat avtomobil yo'llar institutida - muhandislik grafikasi bo'limiga 30 - soat, "Proyeksion chizmachilik" bo'limi shu bo'lim ichida o'qitiladi;

- Toshkent davlat texnika universitetida - "Proyeksion chizmachilik" bo'limi, muhandislik grafikasi bo'limi ichida o'qitiladi. Bu oliy dargohda mutaxassisligi bo'yicha proyeksion chizmachilik bo'limi 120 soat, 98 soat, 72 soat, 42 soati o'qiladi;

- Toshkent to'qimachilik va vengil sanoat institutida - "Proyeksion chizmachilik" bo'limi bor yo'g'i 12 soat o'qitiladi;

- Samarqand davlat universitetida - "Proyeksion chizmachilik" bo'limi 14-soat o'qitiladi;

- Toshkent temir yo'l muhandislari institutida - "Proyeksion chizmachilik" bo'limi 12 soat o'qitiladi;

- Toshkent arxitektura qurilish institutida - "Proyeksion chizmachilik" bo'limi muhandislik grafikasi bo'limiga ajratilgan 72 soat ichida o'qitiladi;

- Termiz davlat universiteti - 60 soat o'qitiladi;

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlarga nazar soladigan bo'lsak nafaqat "Proyeksion chizmachilik" bo'limiga balki chizmachilik fanlariga ajratilgan 30 soallar kamligini guvohi bo'lamiz. Qanday qilib mukammal bilim olmagan kadr ertaga o'z sohasida murg'ak qalblarda yurt kelajagi uchun olovni yoqa oladi. Bu chizmachilik fanlariga ajratilgan soatlar bo'yicha muommo bo'lsa, endi asosiy muommalardan biriga to'xtalib o'tsak.

Asosiy muammolardan biri hali-haligacha darslar eski an'anaviy shaklda ya'ni asosiy ro'lda o'qituvchi. Bu muommoni hal qilmasdan turib boshqa muommolarni hal qilish qiyin kechadi. Sabab har-bir sohada o'sha sohaning yeiuk malakali kadrlari laoliyat olib borsalar qolgan muommolar o'z-o'zidan bartaraf bo'ladi.

Bizning fikrimizcha chizmachilik darslarini o'tishda eski an'anaviy shakldan vos kechadigan vaqt keldi. Chizmachilik darslari endilikda zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilishi ancha samarali natijalar bermoqda. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarning chizmachilik darslariga amaliy tadbigi

mavzu mohiyatini dars davomida talabalarga bosqichma-bosqich, mukammal tarzda yelkazib berish imkonini keltirib chiqaradi. Bugungi kunda ya'na bir achinarli holat pedagog kadrlarning o'zi talab darajasida emasligi. Chizmachilik fannini o'qitishda pedagog kadrlar talab darajasida bo'lmasa yuqoridagi aytib o'tilgan muommo hal qilinmaydi. Ming afsuslar bilan aytish joizki hozirgi vaqtda ham chizmachilik darslarini eski shaklda olib barayotgan pedagoglar ham yo'q emas. Ular darslarni asosiy qismini bollarga konspekt yozdirish bilan o'tkazmoqdalar. Buning boisi o'zlari yetuk mutaxassis kadr emasligi, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan unumli foydalana olmasligidir²²⁵.

Bundan kelib chiqadiki xozirgi kundagi pedagog kadrlar quvidagi talablarga javob bermog'i lozim;

- O'z sohasining yetuk malakali mulaxassisi bo'lmog'i;
- Darslarni to'g'ri taqsimlay olishi;
- Zamonaviy pedagogik texnologiyalar mohiyatini to'la anglab yetishi;
- Zamonaviy pedagogik texnologiyalardan to'g'ri foydalana olishi;
- Komyuter texnologiyalaridan unumli foydalanishi;
- Talabalarni darsga qiziqkira olishi;
- Mavzu mohiyatini talabalarga to'laqonli yetkazib berishi;
- Barcha talabalar bilan birday ishlay olishi;
- Talabalar bilimni to'g'ri baholay olishi;

Endigi muommo chizmachilik darslarida ko'rgazmali materiallar sifatida faqatgina plakatlardan foydalanilishi. Negadur texnika asrida ham chizmachilik darslarida hali hanuzgacha faqatgina plakatlardan foydalanilayotganiga guvoh bo'lamiz. Chizmachilik ayniqsa proryeksion chizmachilik bo'limini talabalarga tushuntirish mushkul. Shuning uchun ham talabalarga darslar jarayomda animatsion effektlar yordamida tayyorlangan mavzuga doir qisqa video roliklar talabalarga namoyish etilishi mavzuni ya'nada mustaxkamlaydi va talabalarning tushunishi osonlashadi, shuning bilan birga ularning fazaviy tassavuri, mantiqiy fikirlashlari ham o'sadi²²⁶.

Nega talabalar berilgan mustaqil ishlarini internetdan tayyorini olishga o'rganishgan? Bu savolga javob toppish qiyin emas o'qituvchi talabaga mustaqil ish berayotgan mahal quyidagi adabiyotlardan foydalanaslardeb adabiyollar ro'yxatini o'qiydi. Kutubxonada chet el adabiyotlarini qo'ya turing o'zimizning ona tilimizda chop etilgan adabiyotlarni ham topish qiyin. Aytingchi talaba endi internetdan tayyorini olmay ya'na nima qilsin. Bu muommoni ham hal qilmoq darkor.

²²⁵ Sh Murodov. I. Yakimov. A.Xolmurzayev, M.Jumayev, A.To'xtayev. Chizma geomclriya. "Iqlisod -moliya". 2010

²²⁶ Садатов, Чори. "Обучение рисованию обнаженного мужского тела с передней стороны с карандашным рисунком." *Общество и инновации 'С..нп* (2021): 361-365.

Bu muommolar bugungi kunda oliy ta'lim maskanlarida chizmachilik fanlarini o'qitish birmuncha susligidan dalolat beradi. Bu muommolarni oldin olish, bartaraf etish yo'lida bir muncha samarali ishlar olib borilmoqda.

Hulosa o'rnida shuni ta'kidlab o'tish joizkiy oliy ta'lim maskanlarida chizmachilik fanlariga alohida e'tibor berib o'qitilmog'i kerakligi muhim ahamiyat kasb eladi. Qolaversa bu fanni alohida yo'nalish sifatida o'qitilishi maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Murodov Sh va boshqalar, Chizma geometriya. Oliy pedagogika o'quv yurtlari uchun darslik, Toshkent, "Iqtisod-moliya" 2008-y.
2. Raxmonov I. Chizmalarni chizish va o'qish. – Toshkent: O'qituvchi, 1992.
3. Ismatullayev R. Chizma geometriya. – Toshkent: O'qituvchi, 2005.
4. J.Yodgorov va boshqalar. Chizmachilik. – Toshkent: O'qituvchi, 1991.